

Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif

Doç.Dr. Yaşar AYDEMİR*
Dr. Halil ÇELTİK**

Özet: *Kafiye ve redif*, genellikle mısra sonlarında aranır. Mısra başlarındaki ses tekrarlarına "mısra başı kafiyesi" denir. Mısra başındaki kelime tekrarları ise "redif" değil, "tekrir" kabul edilir. Biz bu çalışmamızda, mısra başlarındaki kelime tekrarlarının da redif kabul edilebileceği üzerinde durarak teklifimizi destekleyen örneklere yer verdik.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, kafiye, redif, tekrar, beyit, gazel, şiir

Giriş

Kafiye, bilinen en eski Türk şiirlerinde mısra başında yer alırken zamanla mısra sonuna doğru kaymış ve artık mısra sonlarında aranır olmuştur (Örnek için bkz. Arat 1991: 2-252). Daha sonraki dönemlerde mısra başı kafiyesi (ön kafiye) tamamen terk edilmemiş, ana kafiyeyle birlikte kullanılmıştır.

Klasik kafiye anlayışına göre, redifin yalnızca mısra sonlarında bulunabileceği kabul edilmekte ve mısra başlarındaki tekrarlar, daha çok *tekrir* sanatı içerisinde ele alınmaktadır (Muallim Naci: 43-69; Ertem 1982: 5/97; Ayrıca bkz. *redif* 1990: 7/301-302; Saraç 2000: 166-173; Dilçin 1992: 452-53). Âhenk sağlamak amacıyla şiirde yer alan düzenli tekrarlardan mısra sonundakilere redif; mısra başındakilere tekrar denilmesi, kanaatimizce hem tekriri, hem de redifi sınırlayıcı olmaktadır. Tekrir söz sanatlarından, redif ise bir kafiye çeşidi olup temel işlev bakımından kafiyeden farklı değildir. Mısra başı kafiyesinin varlığı kabul edildiğine göre, mısra başlarındaki düzenli tekrarların da redif kapsamına alınmasının yanlış olmayacağını düşünüyoruz.

Mısra Başı Kafiyesi: Ön Kafiye

Eski Türk şiirinde kafiye, mısra başında yer alır. Şiirin her bendinde, ilk mısra aynı ses veya kelime ile başlar. Bazen bu ses veya kelime bentten bende değişmeyip şiir boyunca devam eder. İslam öncesi Türk şiirinde yaygın olarak kullanılan mısra başı kafiyesine, örnekleri az da olsa, daha sonraki dönemlerde de rastlanır.

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi / ANKARA
aydemir@gazi.edu.tr

** hceltik@gazi.edu.tr

Âşık Paşa'nın aşağıdaki şiirinde *l* sesi kafiye, *-madı* eki de rediftir. Şiirin her mısraı *r* harfiyle başlamaktadır. Söz konusu örnek, hem *müzdeviç murabba* hem de *musammat gazel* biçimine uyar. Buradaki *r* sesi, müzdeviç murabba'nın *mısra başı kafiyesi (ön kafiye)*; musammat gazelin ise hem mısra başı hem de iç kafiyesi durumundadır:

Müstefilün müstefilün / müstefilün müstefilün
Rif'at bulan kimseneler / rağbet bu mülke kalmadı
Râgıb olan hod dünyaya / râstdur ki vefâ bulmadı
Râzdan haber bilen kişi / rezm ile duydu bu işi
Rasuldür anun yoldaşı / râhatlara ol kalmadı
Rehber değil dünya bilin / reh-zen durur perhiz kılın
Rızkınıza râzı olun / râzı olanlar ölmedi
Rezzâk'ı bilen canların / resm-i cihân koyanların
Rahmet hûnun yiyenlerin / rengi tegayyür olmadı
Ra'nâdır ol önden sona / revnak Çalab vermiş ana
Rûh-ı lâtifdir görsen e / renci etmek hiç olmadı
Rence düşenler ne için / rûsvây olur dünya için
Renc alma ol sevdâ için / Rüstemlere baş salmadı
Revâdır ey Âşık eren / râz içre bir hâlin yoran
Riyâ ile yola giren / reddoldu rahmet bulmadı
(Ergun 1936a: 141)

Sadettin Nüzhet Ergun'un Âşık Paşa'ya; Mustafa Tatcı'nın ise Yunus Emre'ye ait gösterdiği (Ergun 1936a: 142; Tatcı 1997: 40) aşağıdaki şiir de benzer kafiye ve şekil özelliklerini taşır. Burada şiirin normal kafiyesi *l*, redifi *-madılar /-mediler* ekidir; mısra başı kafiyesi ise *m* sesiyle oluşturulmuştur:

Müstefilün müstefilün / müstefilün müstefilün
Merdân-ı Hak bu dünyada / maksûdlara kalmadılar
Mülk-i bekâ bulmuş iken / meyl-i fenâ kılmadılar
Ma'lûmdur ahî yol eri / Mevlâ'yıçün n'itdükleri
Mihnet içinde her biri / miskîn olup gülmediler
Müş tâklarun oldur işi / müdâm akar gözi yaşı
Mutlak Hak'ı seven kişi / mâla câna kalmadılar
Meşhûr olup geldi yola / Mansûr olan derdi bile
Mecnûn misâl oldı dile / ma'sûkdan ayrılmadılar
Mahkûmısan sen bu işe / münkir gibi dime n'işe
Müşkili yok başdan başa / mü'min olan ölmediler

Mahlûk bilüsinden geçen / Mi'râc dapa oldur uçan
Ma'nî şarâbını içen / mestlikden ayılmadılar
Menzil ışık durur Âşık'a / minnet şükür yüz bin Hak'a
Menzil bulan buldı mülke / medhile ırılmadılar

Sadettin Nüzhet Ergun, "Garib-nâmedeki gazellerden" başlığı altında toplam altı şiir yayınlamıştır. Bu gazellerin tamamı ön kafiye diyebileceğimiz tarzda-
dır. Bazı Garib-nâme nüshalarının sonunda yer aldığı belirtilen bu şiirler
(Ergun 1936a: 141-142), Garib-nâme neşrinde bulunmamaktadır (Bkz. Âşık
Paşa 2000). Ergun, bunlardan başka, Âşık Paşa'nın ön kafiye dördtüklerini
daha *gazel* başlığıyla; fakat, *müzdeviç murabba* biçiminde dördtüklerle neş-
retmiştir. Bu şiirler, *bâbü'l-elif*, *bâbü'd-dal*, *bâbü's-sin ve bâbü's-sad* başlığını
taşır (Ergun 1936a: 141-143).

Mısra başı kafiye şiirlere, rubâilerde de rastlanır. Mesela, Eşrefoğlu Rûmî'nin
aşağıdaki rubâisi, *b* ön kafiyesi ile yazılmıştır:

Bu fettâna gönül gözüyle bakma
Benim diye buna gönül bırakma
Bunun sihri tuzağına tutulup
Bunu yapıp varacak yeri yıkma
(Güneş 2000: 469/27)

Şeyhülislâm Es'ad, divanındaki bazı gazellerinin ana kafiyesini, o şiirin mısra
başlarında da ön kafiye olarak kullanır. Onun bu kafiye düzenini, *harfû'l-elif*,
harfû'z-ze gibi kafiye harflerinin değiştiği bölümlerin ilk gazellerinde uygula-
dığı görülür. Şair, meselâ *harfû'l-be* bölümünün ilk gazelinde, *hep* sözcüğünü
şiirin redifi yapar. Buna ilâve olarak, şiirin her mısraını *b* harfiyle başlatıp
yine "*b*" harfiyle bitirir. Şu gazelde, ilk mısraların sonundaki *kılıp*, *çekip*, *tâlib*,
sebeb kelimeleri, eski imlâya göre son harfleri aynı olduğundan *hep* redifi ile
göz kafiyesi oluşturur:

Feilâtün feilâtün feilâtün feilün
Beni âşüfte kılan zülf-i perîşândır *hep*
Bağrımı hûn iden ol gamze-i fettândır *hep*
Bir değil derd-i derûn kim ana bir çâre kılıp
Pest idem lîk hayâlât ile mâlândır *hep*
Bilmez ol kaşı kemânım bu kadar çille çekip
Bî-tüvân olduğum âlâmına idmândır *hep*
Bî-nevâlar güher-i aşka değildir tâlib
Bihterîn kadri anın sinede pinhândır *hep*
Böyle Es'ad gazel-i sâdeye bâdî vü sebeb
Bilir erbâb-ı sühan vechi nümâyândır *hep*
(Doğan 1997: 170/10)

Es'ad'ın şu gazeli de aynı kafiye düzenindedir. Şair burada, ş harfiyle başladığı mısraları, ş harfiyle bitirir. Gazelin *etmiş* şeklindeki redifiyle birinci mısraların sonları göz kafiyesi oluşturur. Bir önceki şiirde alfabe değişiminden kaynaklanan *b/p* ikiliği, bu şiirde görülmez. Es'ad, aynı kafiye özelliğini değişik şiirlerinde *t* 174/17, *c* 177/22, *h* 179/25, *h* 181/28, *d* 183/31, *r* 192/44, *z* 212/74, *s* 229/98 sesleriyle devam ettirmiştir:

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
Şarâba bilmezem la'l-i nemek-rîzi ne hâl *etmiş*
Şunu işrâb ider kim hürmetin güyâ halâl *etmiş*
Şehâ gülşende sünbül zülfüne reşk eylemiş durmuş
Şemîm-i hattın almışken benefşe kıl ü kâl *etmiş*
Şebihdir fîre-i hicrân u tâb-ı vasla bu gerdiş
Şeb ü rûzu felek ol vaz' için güyâ misâl *etmiş*
Şineh-kâr-ı yem-i firkat olur sâhil-res-i hâhiş
Şitâbândır gör emvâci kenâra rûy-mâl *etmiş*
Şekîb ü sabra sad ihlâs ile kıl Es'adâ verziş
Şikâyet eyleyen ta'cîl ile kesb-i melâl *etmiş*
(Doğan 1997: 231/101)

Şu gazelde de normal kafiye ile mısra başı kafiyesi birbiriyle uyumludur. Bu şiirde önceki örneklerden farklı olarak redif yoktur. Hepsi â sesiyle biten mısralar, *evvel*, *ân*, *ana*, *oldu*, *iki* gibi birbirinden farklı seslerle başlar. Eski alfabeğe göre buradaki her mısra *elif* harfiyle başladığından, şiirde mısra başı kafiyesi ortaya çıkar.

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
Evvelâ dîvân-ı hüsn-i yâre kîlk-i hoş-edâ
Eyledi nev-matla-ı ebrûsı ile ibtidâ
Ân-ı çâr-ebrûda olmuşken rubâi güyiyâ
Ana makta' oldu satr-ı hüsn-i hatt-ı dilrübâ
Anda müfreddir o hâl-i anberîn ü müşksâ
Oldi mazmûnı anın baht-ı siyâh-ı mübtelâ
İki cânibden o gîsûlar olunca rû-nümâ
Ol müseddesle dahi dîvânı etdi pür-bahâ
Eyleyen âzâde iken servi gülşende dü-tâ
Evvel ü âhir elif-kaddidir anın Es'adâ
(Doğan 1997: 165/1)

Aynî'nin mısraları *gel*, *gözüm*, *gönül*, *kebâb*, *gözüm*, *kitâb*, *gören* şeklinde *g/kef* harfiyle başlayan şu gazeli, mısra başı kafiyelidir. Gazelde *gel* kelimesi,

ikinci mısraların başında redif gibi aynı anlamda tekrarlanmıştır. Şiir, bu kafiye düzeniyle mısra başı kafiyesinden mısra başı redifine geçişin bir ara örneği durumundadır:

Mefâilün mefâilün feûlün
Gel iy derd-i dilün dermânı mahbûb
Gel iy bu hasta cismün cânı mahbûb
Gözüm yol gözleyi dermânde oldı
Gel iy vaslı anun dermânı mahbûb
Gönül kurbünde kurbânun durur çün
Gel imdi eyle ol kurbânı mahbûb
Kebâb oldı ciğer dil suffesinde
Gel imdi ol anun mihmânı mahbûb
Gözüm giryân durur hicrân elinden
Gel iy gül yüzlüler handânı mahbûb
Kitâb oldı hikâyet ışkun ile
Gel imdi dinle bu destânı mahbûb
Gören görsin seni gün gibi Aynî
Gel iy aynindeki nûrânî mahbûb
(Mermer 1997: 344/59)

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere, en eski Türk şiirinde görülen mısra başı kafiyesi, bazen sadece mısra başlarında, bazen de mısra sonlarındaki kafiye veya redifle uyum içerisinde kullanılmaya devam eder. Bu uygulama, şiirde asonans ve aliterasyonlarla belirli bir sesin hâkim olmasını sağlar. Ana kafiyeye ilâve olarak şiire ayrı bir çeşni ve âhenk katar.

Mısra Başı Redifi: Ön Redif

Mısra başlarında yer alan ve mısra başı kafiyesi / ön kafiye denilen ses tekrarlarının bir benzerini de, aynı anlamda ve görevde tekrarlanan kelimelerde görüyoruz. Bu düzenli kelime tekrarları *tekrir*, *nida* ve *istifham* (Dilçin 1992: 452-457, Saraç 2000: 166-173) gibi söz sanatları içinde, bazen de paralelizm (Macit 1996: 63) olarak değerlendirilmiştir. Ancak, edebî sanat açısından yapılan bu değerlendirmeler doğru olmakla birlikte, kafiye kapsamı dışındadır. Biz bu düzenli kelime tekrarlarının aynı zamanda bir kafiye meselesi olarak da ele alınmasının gereğine inanıyoruz. Her ne kadar klasik kafiye anlayışında redifin yeri mısra sonu ise de, kafiyenin mısra başındaki varlığı kabul edildiğine göre, redif tanımının genişletilerek bu tip tekrarlara *mısra başı redif* / *ön redif* denilmesinin uygun olacağını düşünüyoruz. Üstelik redif her zaman kafiye den sonra gelmemekte, kafiyesiz; ama, redifli şiirler de yazılmaktadır.

Her mısraı *hansı*: *hangi* sorusuyla başladığı için tekrar ve istifham sanatları içerisinde değerlendirilen Fuzûlî'nin şu gazelinde, *-ân* kafiye, *-ınca var* da rediftir. *Hansı* kelimesi, her mısraın başında redife benzer şekilde aynı anlam ve görevde tekrarlanmıştır. Şiirin mısraları yukarıdaki örneklerdeki gibi sadece *h* sesiyle başlasa, buna mısra başı kafiyesi denilecekti. Burada tekrarlanan sadece ses değil, aynı anlam ve görevde kelime olduğuna göre, böyle örneklerle *mısra başı redif* demek herhalde yanlış olmayacaktır. Mısra başında tekrarlanan bu kelime, şiiri yek-âhenk hâle getirmiş; sevgilinin her alandaki üstünlüğünü daha vurgulu bir ifadeyle ortaya koymuştur. Gazelde *hansı* redifiyle birlikte *h*, *n* aliterasyonlarına ağırlık verilmiştir:

Fâilâtûn fâilâtûn fâilâtûn fâilûn

Hansı gül-şen gül-bünü serv-i hırâmânınca var

Hansı gül-bün üzre gonca la'l-i handânınca var

Hansı gül-zâr içre bir gül açılır hüsnün kimi

Hansı gül bergi leb-i la'l-i dür-efşânınca var

Hansı bâğın var bir nahli kadin tek bâr-ver

Hansı nahlin hâsılı sîb-i zenâhdânınca var

Hansı hûnî sen kimi cellâda olmuşdur esîr

Hansı şem'in şu'lesi ruhsâr-ı tâbânınca var

Hansı yerde tapınır nisbet sana bir genc-i hüsn

Hansı gencin ejderi zülf-i perîşânınca var

Hansı gül-şen bülbülün derler Fuzûlî sen kimi

Hansı bülbül nâlesi feryâd ü efgânınca var

(Fuzûlî Divanı 1990: 166/73)

Âşık Ömer'in şu şiiri de Fuzûlî'nin gazeli gibi her mısraı aynı kelimeyle başlayan mısra başı redifiyle yazılmış bir müzdeviç murabbadır. Müzdeviç murabbalar, redife karşılık gelen mütekerrir mısraları bulunmadığından mütekerrir murabbalara göre daha az konu bütünlüğüne sahiptir. Âşık Ömer, şiirin her mısraını Niçe bir: daha ne zamana kadar? sorusu etrafında kurar. Böylece, bir taraftan anlama vurgu yapıp konu birliği sağlarken, diğer taraftan da şiire zengin bir ses ve âhenk katar. Ayrıca onun *bir zaman...* ön redifli üç murabbayı daha vardır (Ergun 1936: 183/338, 189/347, 193/353):

Fâilâtûn fâilâtûn fâilâtûn fâilûn

Niçe bir çeksem gerek derd ü firâk u ısrâb

Niçe bir aksın gözümünden dâimâ bu kanlı âb

Niçe bir bu çerh-i keç-rev aksine devr eylesin

Niçe bir yansın ciğer olsun kara bağrım kebâb

*Niçe bir ben zehr-i aşkı dem-be-dem nûş eyleyem
Niçe bir derd ü belâyı başıma dûş eyleyem
Niçe bir nâ-hak yere ahdim ferâmuş eyleyem
Niçe bir gurbet diyârında yanam mest ü harâb
Niçe bir gülşende feryâd u figân etsem gerek
Niçe bir dil murgını bülbül-zebân etsem gerek
Niçe bir mihnet çekip hâlim yamân etsem gerek
Niçe bir baht-ı siyâhım durmaz eyler inkilâb
Niçe bir gurbet diyârında olam hâr u hakîr
Niçe bir şûh-ı sitemkârım beni eyler esîr
Niçe bir ömrüm telef olsun bu yollarda kesîr
Niçe bir olmaz Ömer bu gizli sırlar feth-i bâb
(Ergun 1936: 159/303)*

Her mısraı *es-selâm* ile başladığı için tekrar ve nida sanatları içerisinde değerlendirilen Necatî Bey'in şu gazelinde *-ân* kafiye, *es-selâm* da rediftir. Ancak bu kelime, her mısraın başında yine aynı anlam ve görevde tekrarlanmıştır. Dolayısıyla *es-selâm* şiirin hem normal redifi, hem de mısra başı redifi olmaktadır:

*Fâilâtün fâilâtün fâilün
Es-selâm ey Şâh-ı merdân es-selâm
Es-selâm ey sırr-ı pinhân es-selâm
Es-selâm ey kâşif-i ilm-i ledün
Es-selâm ey cümle bürhân es-selâm
Es-selâm ey dürr-i deryâ-yı îlâh
Es-selâm ey gevher-i kân es-selâm
Es-selâm ey zât-ı pâk-i Mustafâ
Es-selâm ey nûr-ı îmân es-selâm
Es-selâm ey sâkî-i Kevser imâm
Es-selâm ey kible-i cân es-selâm
Es-selâm ey Haydar-ı Düldül-süvâr
Es-selâm ey halk-ı Rahmân es-selâm
Es-selâm ey zâhir ü bâtın ayân
Es-selâm ey sırr-ı pinhân es-selâm
(Tarlın 1997: 357/349)*

Nâbî, "es-selâm" sözünü, şu gazelinin sadece ilk mısralarında ön redif olarak, sondaki redifle uyumlu kullanır. "Es-selâm" redifli her iki şiir, beyitlerin aynı

kelimeyle başlayıp bitmesinden dolayı *reddü'l-acûz ale's-sadr* söz sanatına da uyar. Şiirin son beytinde bu kafiye düzenine uyulmamıştır:

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
Es-selâm ey server-i evlâd-ı âdem es-selâm
Es-selâm ey bâdî-i îcâd-ı âlem es-selâm
Es-selâm ey gevher-i yektâ-yı zât-ı akdesün
Zîver-i bâlâ-yı tâk-ı arş-ı a'zam es-selâm
Es-selâm ey kufl-i genc-i rahmet-i Hak tâ ezel
Dest-i isti'dâdına olmuş müselleme es-selâm
Es-selâm ey intisâb-ı zât-ı pâkünle senün
Oldı böyle nev-i insânî mükerrerem es-selâm
Es-selâm ey ceddün olmağla Halil'e itdi Hak
Âteş-i Nemrûd'ı bir gülzâr-ı hurrem es-selâm
Es-selâm ey kurb-i ahdün feyzinün te'sîridir
K'eyledi ihyâ-yı emvât İbni Meryem es-selâm
İşte geldi Nâbi-i dil-haste hâk-i pâyüne
Eyle zahm-ı cürmine lutfunla merhem es-selâm
(Bilkan 1997: 865/537)

Murabba, muhammes gibi musammat şekillerin, bazen her bendi kendi içinde ön redifli olabilmektedir. Aşağıya alınan müseddesin her bendi, kendi içinde rediflidir. Buna ek olarak her bendin redifi, aynı zamanda yukarıdaki örnekler gibi, o bendin mısra başı redifi durumundadır. Ayrıca her bent, *reddü'l-acûz ale's-sadr* sanatına uygun şekilde *kalmadı* redifiyle başlayıp bitmektedir:

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
Ey dilâ bu âlemin sahnında sohbet kalmadı
Kalmadı halkın arasında muhabbet kalmadı
Kalmadı işlenmedik dünyâda bid'at kalmadı
Kalmadı seyr eyle hiç bir eski âdet kalmadı
Kalmadı bir meyvenin dadında lezzet kalmadı
Kalmadı nâ-ehle düştü ehl-i san'at kalmadı
Kalmadı âlemde bir habbe bulunmaz sîmsiz
Sîmsiz her ne murâd etsen alınmaz sîmsiz
Sîmsiz her yerde dür kadrin bilinmez sîmsiz
Sîmsiz yanınca bir servi salınmaz sîmsiz
Sîmsiz mansıb alınmaz dilde minnet kalmadı
Kalmadı bil mekteb-i irfâna hizmet kalmadı

*Kalmadı gitti elimde ihtiyarım bilmedim
Bilmedim terk eyledim nâmûs u ârım bilmedim
Bilmedim yağmâya verdim elde varım bilmedim
Bilmedim sehville geçti rûzigârım bilmedim
Bilmedim sevdâ-yı aşktan özge hâlet kalmadı
Kalmadı aslâ tenimde istirâhat kalmadı
Kalmadı âlem kibârı ki kabâda bilmiş ol
Bilmiş ol ki gittiler anlar pîyâde bilmiş ol
Bilmiş ol câhilleri sadr-ı gınâda bilmiş ol
Bilmiş ol kâmilleri renc ü anâda bilmiş ol
Bilmiş ol çektim Ömer âlemde mihnet kalmadı
Kalmadı başımda kopmadık kıyâmet kalmadı
(Ergun 1936: 399/623)*

Mısra başı redifine daha çok *mürâcaa*: dedim-dedi tarzındaki şiirlerde rastlanır. Burada, aynı zamanda bir söz sanatı olan *mürâcaa* tarzındaki örnekler üzerinde durulmamıştır (Geniş bilgi için bkz. Alıcı 2002).

Yukarıdaki şiirlerde olduğu gibi, başka ön rediflerle yazılmış şiirler de vardır (Gazel için bkz.: *Aşkdandır*, Mîr Hamza Nigârî 2003: 6/4; *Bendedir*, Özemre 2003: 95; *Bir dem*, Tatcı 1997: 101/49; *Gel*, Güneş 2000: 263/68; *Hû diyen(ler)*, Kurnaz-Tatcı 2000: 98; *Nedür*, Gülhan 1996: 591/495; *Perdedir*, Özemre 2003: 88; musammat kıta: *Sizler*, Mîr Hamza Nigârî 2003: 222/730; murabba: *dilerse*, Kurnaz-Tatcı 1998: 105/41).

Şeyhî'nin musammat gazele benzeyen şu şiirini, vezin ve kafiyesi bakımından dörtlüklerle yazmak mümkün değildir. *Dedim* gazelin mısra başı redifi; *dedi* ise iç redifidir:

*Mefâilün feilâtün mefâilün feilün
Dedim visâline ermek / dedi hayâl-i muhâl
Dedim cemâlini görmek / dedi mübârek fâl
Dedim yüzümü yüzüne / dedi ki sürme yürü
Dedim tozunu gözüme / dedi ki sürmedir al
Dedim ki kâmetin âfet / dedi ne doğru haber
Dedim ki kaşların uğru / dedi ne eğri hayâl
Dedim yeterdi kemâlin / dedi aya naksî
Dedim ererdi cemâlin / dedi güneşe zevâl
Dedim ki Şeyhî'yi aşkın / dedi ki öldüriser
Dedim harâmî gözüne / dedi ki kanı helâl
(Şeyhî Divanı 1990: 200/104)*

Mısra başı redifi Neşâfî'nin şu şiirinde sadece ilk mısralarda yer alır. Burada şiirin redifi ile ön redifi aynı değildir. *Mecnûn ki* ön redifi, beyitleri tek bir konu etrafında birleştirilerek gazeli yek-âhenk hâle getirmiştir:

Mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün

Mecnûn ki tahtgâh-ı muhabbetde şâh idi

Bâl-i tuyûr farkına perr-i külâh idi

Mecnûn ki kasdı kûçe-i Leylâ'yı gezmede

Nüzhetgeh-i hakîkate bir gizli râh idi

Mecnûn ki rûşenâlığına zulmet-i gamun

Leylâ dedikçe şu'le-i âhı güvâh idi

Mecnûn ki nîm-sîr idi seyr-i cemâlden

Hep mâni'-i nezâre olan dûd-ı âh idi

Mecnûn ki vahş u tayr ile etmişdi üns-i tâm

Sahrâ o nâ-murâda sitemden penâh idi

(Kaplan 1996: 162/134)

Neşâfî'nin şiirindeki gibi beyitlerin ilk mısralarında ön redif bulunan başka şiirler de vardır (bkz: *Yâd bâd ân ki*, Aksoyak 1999: 162. gazel, *Biziz ol*, 423. gazel; *Çemen*, Gülhan 1996: 216/120; *Gâh olur*, Deniz 2000: 280/26; *Ben ol*, Saraç 2002: 127/197; *O meydür mey ki*, Kazan 2003: 352/123; *Ey*, Mîr Hamza Nigârî 2003: 5/3, 6/6, 6/7, *Âbâd*, 56/174).

Mürâcaalarda da genellikle *dedim-dedi* sözleri aynı beyit/bentte veya birer beyit/bent arayla kullanılır. Ön redifle ilgisini göstermek amacıyla, mürâcaa tarzındaki şiirlere bir örnek vermekle yetiniyoruz (bkz. Alıcı 2002). Aynı, biri soru diğeri cevap tarzında iki ayrı şiirden oluşan bir mürâcaa yazmıştır. Anlam bakımından birbirini tamamlayan bu şiirlerden aşağıya örnek olarak aldığımız şu şiirde *dedim* (Mermer 1997: 679/503), ikincide ise *dedi* (Mermer 1997: 680/504) ilk mısralarda, mısra başı redif olarak yer alır:

Müstefilün müstefilün

Dedim aceb firûz olup

Gözler göre mi yüzüni

Âlem bana nev-rûz olup

Gözler göre mi yüzüni

Dedim eyâ nûr-ı felek

Âlemde hüsnîyle melek

Makbûl ola mı bu dilek

Gözler göre mi yüzüni

Dedim gamun dil dağladı

Fürkatde bî-hadd ağladı

Su oldı yaşı çağladı

Gözler göre mi yüzüni

Dedim benem Ya'kûb olan
Dâyim seni düşde gören
İy Yûsuf-ı gül-pîrehen
Gözler göre mi yüzünü

Dedim dilün çok rencesi
İy âftâbun pençesi
Her gül-izârun goncesi
Gözler göre mi yüzünü

Dedim gözüm gönlüm i yâr
Biri nizâr u biri zâr
Gözler yolun bu intizâr
Gözler göre mi yüzünü

Dedim firâk u vâ firâk
Aynî belâdur iftirâk
Düşdüm şehâ senden irak
Gözler göre mi yüzünü

Mirzazâde Sâlim, her bendi yedi beyitle yazılmış gazel şeklinde kafiyeli, altı bentlik bir terkiib-bendinde (İnce 1994: 194-198) mısra başı redife yer verir . Her bendin ilk mısraları sırasıyla *dirig ey*, *figân ey*, *figân kim*, *şikâyet kim*, *benem ol âşık-ı*, *eyâ* ön redifleriyle başlar. Şiirin ilk ve son bentleri şöyledir:

Mefâilün mefâilün feülün
Dirig ey tâli'-i bed-kâr u bi-dâd
Dil-i zârum ki bir kez etmedin şâd
Dirig ey çarh-ı bed-evzâ' u kec-rev
Ser-â-ser etmedin bu zâra imdâd
Dirig ey ahter-i pes-pâye vü şûm
Ki sana i'timâdım etdin ifsâd
Dirig ey şu'le-i âh-ı sehergâh
Ki etdin hân mân-ı sabrı ber-bâd
Dirig ey ârzû-yı tab'-ı pür-gam
Beni sû-yı ferahdan eyledin yâd
Dirig ey nâle-i tab'-ı hazînim
Zebânım hîç etmez misin âzâd
Dirig ey feyz-i da'vât-ı sehergâh
Beni etmez misin 'âlemde dil-şâd
Kalır mı yohsa böyle bu dil-i zâr
Esîr-i kayd-bend-i dest-i efkâr

...

Eyâ müjgânı câna dâl hançer
Nigâhı âşıkâna dâl hançer
Eyâ mağlûb-ı istiğnâ-yı gamze
Be-her nâzı cihâna dâl hançer
Eyâ pür-çîn-i ebrû-yı garîbân
Heme vaz'ı dilâna dâl hançer
Eyâ engüş-t-hilâl-i dest-i pâki
Hemişe bendegâna dâl hançer
Eyâ zülf-i hamı bî-kayd u pervâ
Hemîn üftâdegâna dâl hançer
Eyâ cellâd-ı çeşm-i hûn-feşânî
Dilâna râyegâna dâl hançer
Eyâ her üstühân-ı Sâlimâ'ya
Garîm ü bî-bahâne dâl hançer
Meded müjgânını ser-tîz eyle
İşin râst et helâkim tîz eyle

Eşrefoğlu Rûmî, 18 beyitlik bir mesnevisinin ilk dokuz beytinde *çok yiyen*, diğerlerinde ise *az yiyen* mısra başı redifini kullanarak farklı bir uygulama yapar (Bkz: Güneş 2000: 452/7).

Mirzazâde Sâlim'in şiirindeki ön redif her bentte değişiyordu. Ön redifin aynı şiirin beyitlerinde çift olarak kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır. Biz bu konuyu daha önce bir yazımızda genişçe değerlendirmiştik (Aydemir-Çeltik 2005: 167-188). Burada sadece Cevrî'nin şu gazelini örnek vermekle yetiniyoruz:

Bir sencileyin mest-i mey-i nâz ele girmez
Bir bencileyin âşık-ı ser-bâz ele girmez
Bir sencileyin fitne-i mestûr bulunmaz
Bir bencileyin âyine-i râz ele girmez
Bir sencileyin hüsn ile yektâ güzel olmaz
Bir bencileyin aşk ile mümtâz ele girmez
Bir sencileyin gonca-lebin vâfına kâdir
Bir bencileyin nâdire-perdâz ele girmez
Bir sencileyin yok dil-i Cevrî ile hem-dem
Bir bencileyin mahrem ü demsâz ele girmez
(Ayan 1981: 218/99)

Yukarıdaki örneklerde mısra başı redifi, bazen her mısra başında bazen de ilk veya son mısradaki yer almaktaydı. Aşağıdaki şiirde ise, daha farklı bir uygulama karşımıza çıkar. Nev'î, şiirin tek beyitlerinde bir, çift beyitlerinde ise iki defa "yine" mısra başı redifini kullanır:

Yine beğlik ü hünkârlık var
Güzellik şühlük dildârlık var
Yine ser-mest ü nâz ancak o gözler
Yine mahmûrluk efkârlık var
Yine bin şive vü nâz u kirişme
Güzellik kahbelik gaddârlık var
Yine gülzâr-ı hüsnün tâzelenmiş
Yine bülbülleründe zârlık var
Yine mûy-ı miyânun yokluğundan
Dil-i Nev'î'de teng ü târlık var
(Tulum-Tanyeri 1977: 328/164)

Emrî aşağıdaki şiirinde ön redifi düzensiz bir biçimde bazen ilk mısradaki bazen de ikinci mısradaki kullanır:

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün
Kabâ-yı sebz ile kaddün ki serv-i bâlâdur
Ruhun o serv üzerinde meh-i dil-ârâdur
Kabâ-yı sebz ile kadd-i bülendün ey servüm
Binâ-yı hüsnüne yeşil sûtün-ı bâlâdur
Yeşil varakda çekilmiş elifdür ol kad-i serv
Kabâ-yı sebz geyinmiş nihâl-i zîbâdur
Kabâ-yı sebz geyindükçe kaddün üzre ruhun
Nihâl-i sebzde gûyâ ki verd-i ra'nâdur
Yanağı lâledür Emrî nigârun ana bahâr
Kabâ-yı sebz ile ol kâmet-i muallâdur
(Saraç 2002: 120/181)

İkinci mısradaki ön redif, Nev'î'nin şiirinde aritmetik düzende, Emrî'de ise karışık yer almıştı. Ümmî Sinan, *Görün aşkı nice...* mısra başı redifini tamamı yirmi beyit olan (Kurnaz-Tatçı 1998: 74/14) şu şiirin ikinci mısralarında düzenli bir biçimde kullanır:

Görün aşkı nice hayrân eyledi

Görün aşkı nice uryân eyledi

Muhabbet âteşi yanar yürekde

Görün aşkı nice büryân eyledi

Atar münkir olan taşı cânıma

Görün aşkı nice nişân eyledi

...

Bilmez Ümmî Sinân ağ u karayı

Görün aşkı nice fettân eyledi

Vahib Ümmî'nin ikinci mısraları ön redifli çok sayıda şiiri vardır (Bkz: Torun 1987: 153/58, 167/79, 168/81, 199/122, 210/139, 210/139, 252/191, 262/201, 351/287, 357/294, 491/440). Eşrefoğlu da ikinci mısraları "İlâhî..." ön redifli yedi beyitlik bir gazel yazmıştır (Güneş 2000: 373/112). Benzer kullanımındaki bir örnek de İzzet Ali Paşa divanında yer almaktadır. "Hoşâ o" ön redifi ilk beytin her iki mısrasında, ondan sonraki beyitlerin de ilk mısralarında düzenli olarak tekrarlanmıştır:

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Hoşâ o dide ki hûnâberîz-i hasret ola

Hoşâ o sine ki pür-dâğ u pür-cerâhat ola

Hoşâ o va'de-i incâz-ı düşmen-i vasla

Ki yâr der-akab âlûde-i nedâmet ola

Hoşâ o teng-ma'âşî-i merd-i âcize kim

Bu mihmângededede kârı istikâmet ola

Hoşâ o yâver-i baht u sermedî-i ömr

Ki ehl-i bismil-i şemşîr-i tîz-i firkat ola

Hoşâ o leb-be-güşâ-yı temennî-i vasla

Ki künc-i firkatiyânda enîs-i hasret ola

Hoşâ o derd ü sitem ülfet-i zamâneye kim

Yanında züll dahi hem-itibâr-ı İzzet ola

(Kutlar 1988: 128. gazel)

Nigârî şu kıtasının ikinci mısralarında adını ön redif olarak kullanır.

Mefûlü mefâilün feûlün
Kıl tâc gubâr-ı şâhvârın
Ey Mîr Nigârî v'ey ser-efrâz
Yâr eylese nâz cân nisâr it
Ey Mîr Nigârî v'ey revân-bâz
Bir tâze sefîne eyle peydâ
Ey Mîr Nigârî v'ey kalem-bâz
Meyhâne-i mihre vir nizâmı
Ey Mîr Nigârî v'ey kadeh-bâz
Mey-hârelere kadeh kadeh sun
Ey Mîr Nigârî v'ey mey-endâz
Çal perdeyi vir be şehnâzı
Ey Mîr Nigârî v'ey hoş-âvâz
Kıl nîm-nigehle sayd bî-had
Ey Mîr Nigârî v'ey çep-endâz
Vir nâz nigârına revânın
Ey Mîr Nigârî v'ey niyâz-bâz
Eş'ârın reşk-i şehd-i kand-âb
Ey Mîr Nigârî v'ey şeker-sâz
(Mîr Hamza Nigârî 2003: 331/722)

Bâbü'r, şu gazelinin ikinci mısralarındaki *biri* ön redifini, mısra başlarında kullanmakla kalmaz, ayrıca ikişer defa da mısra içlerinde tekrarlar:

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün
Haning bile yüzüñg ü kâkülüñg sining iy cân
Biri benefşe *biri* yâsemen *biri* reyhân
Tekellüm iyleride tili vü tişi vü lebi
Biri akîk ü *biri* inçü vü *biri* mercân
Köngülñi zâr u mini hâr u tenni târ itken
Biri cefâ vü *biri* gurbet ü *biri* hicrân
Ten ü köngül bile köz vasl u nâz u hüsni üçün
Biri harâb u *biri* vâlih ü *biri* hayrân
Tamâm ömride Bâbürga üç söz itüptür
Biri söküñç ü *biri* katık u *biri* yalğan
(Yüce 1995: 177/200)

Âlî de şu gazelinde ön redifi Babür gibi sadece ikinci mısralarda ve aynı zamanda iç redif olarak kullanır. Bâbü'r'ün mısralarda üç defa tekrarladığı redifi, Âlî dört defa tekrarlar. Burada redif, vezin gereği *geh/gehî* şeklinde değişir:

Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün
Ne sihr eyler müjen katlümde kim bir demde arz eyler
Gehî tîr ü gehî nîze gehî tîğ u gehî hancer
Arak-rîz olsa haddün zîr-i zülfünden olur zâhir
Gehî subh u gehî şâm u gehî mihr ü gehî ahter
Lebün âb-ı hayâtın yirde gökde cüst ü cû eyler
Gehî İdrîs geh İsa gehî Hızr u geh İskender
Figân u girye vü âh eylesem zülfün ider peydâ
Gehî ra'd u gehî berk u gehî bârân u geh ejder
Ne hâletdür ki düşnâm itdüğünce seyr ider Âlî
Gehî la'l u gehî mercân gehî yâkût u geh gevher
(Aksoyak 1999: 421. şiir)

Âlî'nin divanında musammat gazel olarak geçen şu şiir, müzdeviç murabba şeklinde de yazılabilir. *Nedür ol...* sorusu, musammat gazelin hem mısra başı, hem de iç redifidir. Şiir müzdeviç murabba gibi yazılırsa, her mısraı ön redifli hâle gelir ve iç redif ortadan kalkar:

Mütefâilün feûlün mütefâilün feûlün
Nedür ol hırâm u refât nedür ol nihâl-i bâlâ
Nedür ol nizâm-ı güftâr nedür ol leâl-i lâlâ
Nedür ol ruh-ı münevver nedür ol cebîn-i enver
Nedür ol hat-ı muanber nedür ol hilâl-i garrâ
Nedür ol kirişme ol hû nedür ol kemend-i gîsû
Nedür ol hâl-i hoş-bû nedür ol gazâl-i hoş-râ
Nedür ol miyân-ı mübhem nedür ol dehân-ı müdgâm
Nedür ol leb-i Hızır-dem nedür ol cemâl-i zîbâ
Nedür ol çeh-i zenahdân nedür ol zekan o gerdân
Nedür Âliyâ o pişân nedür ol reviş ser-â-pâ
(Aksoyak 1999: 16. şiir)

Kabûlî, o mısra başı redifini, her mısrada vezinle uyumlu olarak üç kez de iç redif yapar. Ayrıca ilk üç beytin uzun tefilelerindeki bütün kelimeler birbiriyle kafiyelidir. Diğer beyitlerde ise her mısra kendi içinde bir iç kafiyeeye sahiptir. Şair, yukarıdaki örneklerde de görülmekle birlikte, özellikle bu şiirde, birbirine paralel sıraladığı kelimelerle şiirde yapı bakımından bir paralelizm oluşturur (Macit 1996: 63). "O" redifiyle ortaya çıkan kısa söyleyişler ile *k*, *m*, *t* iç kafiyeleri, asonans ve aliterasyonlarla birlikte şiire zengin bir ritim ve âhenk katar. Kelimelerin vurgusu, son hecelerin o redifine ulanmasına engel olur. Böylece "o

nezâket / o letâfet / o safâ" şeklindeki kısa söz grupları, sanki şiir "4+4+4+3" duraklı hece vezniyle yazılmış gibi, heceleri bölmeden tef'ilelerle örtüşür:

Feilâtün feilâtün feilâtün feilün
O nezâket / o tarâvet / o letâfet / o safâ
O zarâfet / o fesâhat / o belâgat / o edâ
O riyâset / o senâbet / o saâdet / o vücûd
O adâlet / o inâbet / o sehâdet / o atâ
O meveddet / o mürüvvet / o muhabbet / o cisim
O riâyet / o himâyet / o sekâet / o vefâ
O murassa' / o mülemma' / o musanna' / o lafiz
O tebessüm / o tekellüm / o terennüm / o nevâ
Nedür ol yâre Kabûlî bu kadar izzetler
O teşevvuk / o taaşşuk / o taalluk / o hevâ
(Kabûlî Divanı, vr. 39b)

Muvakkiztâde Pertev'in şiirinde de *ne* mısra başı redifi, bütün beyitlerin ikinci mısralarında üç kez tekrarlanır. Kabulî'nin ilk üç beyitte uzun tef'ilelerin bütün kelimelerinde denediği kafiye biçimini Pertev, beyitlerin tamamının ikinci mısralarında uygular. *Ne* redifleriyle birlikte *âb* kafiyesi ve bağlantıları sağlayan *u* sesleri şiirde okuyucunun kısa kısa nefeslenmesini sağlar.

Feilâtün feilâtün feilâtün feilün
Şûhlar âşık-ı mahmûr u harâb isterler
Ne şarâb u ne kebâb u ne rebâb isterler
Ne günâh u ne sevâb eyleyen erbâb-ı cünûn
Ne itâb u ne ikâb u ne azâb isterler
Sine vü dilde olan dâğâ bakar âşıklar
Ne hisâb u ne kitâb u ne nisâb isterler
Zülfün ağyâr tutanlar meh-i ruhsârunda
Ne hicâb u ne nikâb u ne sehâb isterler
Pertev uryân-ten ü üftâde-i pâyi o şehün
Ne şebâb u ne devâb u ne rikâb isterler
(Bektaş 2005: G. LXX)

Örneklere görülen tekrarlar, mısra sonunda yer alan rediflerde olduğu gibi, metne âhenk, anlama vurgu katar ve şiiri kendi mihveri etrafında sürükler. Aynı anlamda tekrarlanan bu kelimelerin rediften farkı yoktur. Örnekleri çoğaltılabilecek bu tekrarların mısra başında veya içinde yer alması, onlara redif denilmesine engel olmamalıdır.

Sonuç

İlk dönem Türk şiirinde mısra başında bulunan kafiye, daha sonra mısra sonuna kaymış ve sonda aranır olmuş; ancak, kafiyenin mısra başında kullanımını büsbütün unutulmamıştır. Buradaki örneklerde görüldüğü gibi, bazı şiirlerde normal kafiyeyle ilâve olarak mısra başında da kafiye gözetilmiş ve şiir iki kafiyeli bir manzumeye dönüştürülmüştür. Bu özellik şiiri kafiye yönünden zenginleştirmiş, şiire farklı bir ses ve âhenk katmıştır.

Mısra başı kafiyesi (ön kafiye) adıyla mısra başlarında görülen ses tekrarlarının bir benzeri, kelime tekrarlarıyla karşımıza çıkar. Kelime tekrarları bazen her mısraın başında yer alır, bazen de beyitlerin birinci veya ikinci mısralarında bulunur. Mısra başındaki kelimelerin mısra içlerinde ve ana redifle uyumlu olarak tekrarlandığı da görülür. Bu tekrarlar redif kapsamı dışında tutularak *paralelizm*, *tekrir*, *nida* ve *istifham* gibi sanatlar içinde değerlendirilmektedir.

Bu tekrarlara edebî sanatlar yanında bir kafiye meselesi olarak da bakmak gerekir. Klasik kafiye anlayışında redifin yeri mısra sonu olarak kabul görüyorsa da, redifin temel işlevinin kafiyeden pek farklı olmadığı ortadadır. Redifin şiirde aynı anlam (isim, fiil) ve görevde (edat, ek) ses veya kelime tekrarı şeklinde tanımlanarak, mısra başlarındaki düzenli tekrarların da redif kapsamına alınmasının yanlış olmayacağını düşünüyoruz. Mısra sonundaki redif gibi, sistemli olarak şiirin bütününde kullanılan tekrarların, mısra başı kafiyesi ve iç kafiye gibi, bulunduğu yere göre, *mısra başı redifi* (ön redif) ve *iç redif* adıyla redif kapsamına alınmasının gereğine inanıyoruz.

Kaynakça

- AKSOYAK, İsmail Hakkı (1999), *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Divanlarının Tenkitli Metni*, Gazi Ü. SBE. Doktora Tezi, Ankara.
- ALICI, Lütfi (2002), "Klasik Türk Edebiyatında Mürâca Gazeller", *İlmi Araştırmalar*, Sayı 14, İstanbul.
- ARAT, Reşid Rahmeti (1991), *Eski Türk Şiiri*, TTK Yayınları, Ankara.
- ÂŞIK PAŞA (2000), *Garib-nâme*, (Haz. Kemal Yavuz), TDK Yayınları, İstanbul.
- AYAN, Hüseyin (1981), *Cevrî: Hayatı Edebî Kişiliği Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, Atatürk Ü. Yayınları, Erzurum.
- AYDEMİR, Yaşar-Halil Çeltik (2003), "Gazelde Cinaslı Çift Redif Kullanımı", *İlmi Araştırmalar*, Sayı 16.
- _____ (2005), "Redife Farklı Bir Bakış: Çift/Çapraz Redifle Yazılmış Tek Kafiyeli Şiirler", *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 33.

- BEKTAŞ, Ekrem (2005), *Muvakkizzâde Muhammed Pertev, Hayatı, Sanatı ve Divanının Tenkitli Metni*, Ankara Ü. SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997), *Nâbî Divanı II*, MEB Yayınları, İstanbul.
- DENİZ, Sabahat (2000), *Tecellî'nin Hayatı Sanatı Eserleri Edebî Şahsiyeti ve Divanı (Tenkildi Metin)*, Veli Yayınları, İstanbul.
- DİLÇİN, Cem (1986), "Divan Şiirinde Gazel", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Ankara.
- _____ (1992), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, 2. bs., Ankara.
- DOĞAN, Muhammed Nur (1997), *Şeyhülislâm Es'ad ve Dîvânı*, MEB Yayınları, İstanbul.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet (1936), *Âşık Ömer, Hayatı ve Şiirleri*, Semih Lütfi Matbaası ve Kitabevi, İstanbul.
- _____ (1936a), *Türk Şairleri I*, İstanbul.
- ERTEM, Rekin (1982), "Kafiyeye", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, C. 5.
- Fuzûlî Divanı* (1990), Haz. Kenan Akyüz ve başkaları, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GÜLHAN, Abdülkerim (1996), *Hakanî Mehmet Bey, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divan'ının Tenkildi Metni*, Gazi Ü. SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- GÜNEŞ, Mustafa (2000), *Eşrefoğlu Rûmî Divânı*, Ankara.
- İNCE, Adnan (1994), *Mirzazâde Mehmed Sâlim Divanı (Tenkidli Metin)*, Ankara.
- Kabûlî Divanı*, Millî Kütüphane Yz. 2450.
- KAPLAN, Mahmut (1996), *Neşâtî Divanı*, Akademi Kitabevi, İzmir.
- KAZAN, Şevkiye (2003), *Üsküdarlı Sırrî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, Gazi Ü. SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- KURNAZ, Cemâl-Mustafa Tatçı (1998), *Ümmî Sinan Hayatı ve Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- _____ (2000), *Türk Edebiyatında Hû Şiirleri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- KUTLAR, Fatma Sabiha (1988), *XVIII. Yüzyıldan Bir Şair: İzzet Ali Paşa, Metin ve İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- MACİT, Muhsin (1996), *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MERMER, Ahmet (1997), *Karamanlı Aynî ve Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MÎR HAMZA, Nigârî (2003), *Divan-ı Seyyid Nigârî*, Haz. A. Azmi Bilgin, (Ayet tahriri, lügatçe ve dizin: Necdet Yılmaz), Kule İletişim Hizmetleri Ltd. Şti. Yayınları, İstanbul.
- MUALLİM Naci, *Istılahat-ı Edebiye* (Haz. Alemdar Yalçın-Abdulkadir Hayber), Akabe Yayınları, Ankara, Tarihsiz.

- ÖZEMRE, Ahmet Yüksel (2003), *Üsküdar'ın Üç Sırlısı*, İstanbul.
- "Redif" (1990), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, C. 7.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2000), *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, R Yayınları İstanbul.
- _____ (2002), *Emrî Divanı*, Eren Yayınları, İstanbul.
- Şeyhî Divanı* (1990), (Haz. Mustafa İsen-Cemâl Kurnaz), Akçağ Yayınları, Ankara.
- TARLAN, Ali Nihat (1997), *Necati Beg Divanı*, MEB, İstanbul.
- TATCI, Mustafa (1997), *Yunus Emre Divanı*, MEB Yayınları, İstanbul.
- TORUN, Ali (1987), *Vâhib Ümmî Dîvânı*, Gazi Ü. SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TULUM, Mertol-M. Ali Tanyeri (1977), *Nev'î Divanı (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- YÜCE, Bilâl (1995), *Bâbür Divanı*, AKM Yayınları, Ankara.

A Different View of “Redif”: Pre-rhyme in Ottoman Divan Poetry

Assoc.Prof.Dr. Yaşar AYDEMİR*
Dr. Halil ÇELTİK**

Abstract: "Rhyme" and "redif" often appear as end rhymes in poetry. “Pre-rhyme” is the name given to the repetition of sounds at the beginning of each line. The repetition of words at the beginning of each line is usually regarded as "tekrir" (repetition), not as "redif". In this study, we would like to suggest that the repetition of words at the beginning of each line can also be regarded as “redif” by providing a variety of examples supporting our view.

Key Words: Ottoman Divan poetry, rhyme, “redif”, repetition, couplet, ghazel, poem

* Gazi University, Faculty of Education / ANKARA
aydemir@gazi.edu.tr

** hceltik@gazi.edu.tr

Новый взгляд на редиф: «рифма в начале строки» и «редиф в начале строки»

Доц. Др. Яшар АЙДЕМИР*
Др. Халил ЧЕЛТИК**

Резюме: Рифма и повтор встречаются главным образом в конце строк. Повторение звуков в начале строки называется «начальная рифма». Повторение слов в начале строки считается не «редифом», а «повторением». Мы в нашей работе, приводя примеры, хотим показать, что повторение слов в начале строки всё-таки можно назвать- «редиф».

Ключевые Слова: османская поэзия, рифма, повторение, двустишие, газель, стих

* Университет Гази, Образовательный Факультет / г. АНКАРА
aydemir@gazi.edu.tr

** hceltik@gazi.edu.tr